

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XVIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**PROCEEDINGS
of the XVIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**2023
Астана**

УДК 001+37
ББК 72+74
G99

«GYLYM JÁNE BILIM – 2023» студенттер мен жас ғалымдардың XVIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XVIII Международная научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2023» = The XVIII International Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2023». – Астана: – 6865 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-337-871-8

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001+37
ББК 72+74

ISBN 978-601-337-871-8

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2023**

7. Анна В.К., Шарбатулло Д.С. Проблема международного правового статуса водных ресурсов в Центральной Азии // Закон и право. 2018. №12. С.32-35 URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problema-mezhdunarodnogo-pravovogo-statusa-vodnyh-resursov-v-tsentralnoy-azii>

8. Valentini K.L., Orolbaev E.E, Abylgazieva A.K. Water problems of Central Asia // International strategic research institute under the president of the Kyrgyz Republic.-2004 - №15. P.129-130

УДК 327 (075.8)

СОЛТҮСТІК АТЛАНТИКАЛЫҚ КЕЛІСІМ ҰЙЫМЫ: ҚҰРЫЛУЫ ЖӘНЕ КЕҢЕЮ ЭВОЛЮЦИЯСЫ

Бақберген Аружан Рзахметқызы

aruzhan.bakbergen@list.ru

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ Аймақтану кафедрасының 4 курс студенті,

Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі – Даркенов Қ. Ғ

1949 жылы құрылғаннан бастап және Солтүстік Атлантикалық Келісім Ұйымы (НАТО) Батыс елдерінің социалистік жүйеге қарсы тұруындағы маңызды құрал болды, бұл биполярлық әлемнің тіректерінің бірі. Бұл 1947 жылы Ұлыбритания мен Франция соғыстан кейін Германияның ықтимал шабуылына қарсы одақ ретінде Дюнкерк келісіміне қол қойған кезден басталады. 1948 жылы наурызда Бельгия, Ұлыбритания, Люксембург, Нидерланды және Франция арасында Брюссель келісімі жасалды, ол кейінірек "Батыс Еуропалық Одақтың" негізін қалады. Брюссель келісімі Солтүстік Атлантикалық Альянсты рәсімдеу жолындағы алғашқы қадам болып саналады. Бұл шарттың өзі егеменді мемлекеттер арасындағы келісім нәтижесінде альянс құру туралы дәстүрлі идеяларға сәйкес келеді [1].

Кейін 1949 жылы 4 сәуірде Солтүстік Атлантикалық келісімге қол қойылды. Шарттың 5-бабында жаңа одақтастар " олардың біреуіне немесе бірнешеуіне қарулы шабуыл жасау... бұл олардың барлығына шабуыл ретінде қарастырылады және " мұндай шабуылдан кейін әрбір одақтас жауап ретінде қажет деп санайтын әрекеттерді, соның ішінде қарулы күштерді қолдануды " қабылдайды. Шарттың 2 және 3 баптары шабуыл қаупіне тікелей қатысы жоқ маңызды мақсаттарды көздегені назар аудартады. 3-бап одақтастар арасындағы әскери дайындық саласындағы ынтымақтастықтың негізін қалады, ал 2-бап оларға әскери емес ынтымақтастыққа қатысу үшін біршама еркіндік берді. [2]. 1955 жылы Париж келісімдері күшіне енді, содан кейін КСРО ыдырағаннан кейін НАТО жаңа міндеттерді, жаңа заңдылықты және оның өмір сүруінің жаңа мағынасын іздеу қажеттілігіне тап болды.

Солтүстік Атлантикалық Келісім Ұйымы құрылуының себебі Кеңес Одағынан келетін қауіпке жауап ретінде құрылған деп жиі айтылады. Алайда, одан бөлек одақ құрылуының мақсатқа жетуге бағытталған үлкен үш себебі болды: кеңестік экспансионизмді тежеу, континентте Солтүстік Американың күшті қатысуы арқылы Еуропадағы ұлтшыл милитаризмнің қайта жандануына жол бермеу және еуропалық саяси интеграцияны ынталандыру. Саяси және әскери альянстың алғашқы 12 негізін қалаушы мүшелері: Америка Құрама Штаттары, Ұлыбритания, Бельгия, Канада, Дания, Франция, Исландия,

Италия, Люксембург, Нидерланды, Норвегия және Португалия. Құрылғаннан кейінгі келесі онжылдықтарда оған бірқатар түрлі миссиялар, операциялар және іс-шаралар қатысты терроризмге қарсы күрес; оқыту, көмек және қолдау; әскери күшті арттыру мүмкіндіктері; әуе патрульдері; босқындардың дағдарысты жағдайларына жауап беру және мигранттар; гуманитарлық көмек; табиғи апаттар салдарын қамтамасыз ету; кеме қатынасының қауіпсіздігін қамтамасыз ету және т.б басқа мақсаттарды алдына қойылған болатын [3].

Солтүстік Атлантикалық келісімге қол қою одақтастар құрғанымен, олардың әрекеттерін тиімді үйлестіре алатын әскери құрылым толықтай құрылған жоқ. 1949 жылы Кеңестік атом бомбасы жарылып, 1950 жылы Корея соғысы басталғаннан кейін КСРО-ның ниеті туралы алаңдаушылық күшейген кезде жағдай өзгерді. Көп ұзамай НАТО Версаль маңындағы Париждің Рокенкур маңында орналасқан әскери штабы бар шоғырландырылған командалық құрылымға ие болды. Бұл Еуропадағы одақтас державалардың жоғарғы штабы немесе Еуропадағы одақтастардың Бірінші жоғарғы қолбасшысы ретінде американдық генерал Дуайт Д.Эйзенхауэр басқаратын SHAPE болды. Көп ұзамай одақтастар Парижде тұрақты азаматтық хатшылық құрды және Ұлыбританиядан Лорд Исмаиды НАТО-ның бірінші бас хатшысы етіп тағайындады.

НАТО мүшелігінің кеңеюі жеті түрлі оқиғаға жауап ретінде орын алды, НАТО кеңеюінің әртүрлі кезеңдерінің шарттары – бірінші кезең 1952 жылы болды (Греция және Түркия), және соңғысы Швеция мен Финляндия болды – олардың үдерісі бір-бірінен ерекшеленді. Батыс Германияның НАТО-ға кіруіне жауап ретінде Кеңес Одағы және оның шығыс еуропалық клиенттік мемлекеттері 1955 жылы Варшава келісімін құрды. Еуропа 1961 жылы Берлин қабырғасының құрылысы символы болған ауыр қақтығысқа түсті. Осы уақыт ішінде НАТО "жаппай кек алу" стратегиялық доктринасын қабылдады – егер Кеңес Одағы шабуыл жасаса, НАТО ядролық қарумен жауап береді. Бұл доктринаның болжамды әсері кез-келген тарапты тәуекелді қабылдаудан аулақ ұстау болды, өйткені кез-келген шабуыл, қаншалықты аз болса да, ядролық соққылардың толық алмасуына әкелуі мүмкін. Сонымен қатар, "жаппай кек алу" Альянс мүшелеріне өз күштерін ірі қарапайым әскерлерді ұстауға емес, экономикалық өсуге бағыттауға мүмкіндік берді. Солтүстік Атлантикалық одақ сонымен қатар саяси және әскери рөлдерді күшейту бағытында алғашқы қадамдарын жасады. Солтүстік Атлантикалық одақ құрылғаннан бері кішігірім одақтастар әскери емес ынтымақтастықты кеңейтуді жақтады, ал 1956 жылдың күзіндегі Суэц дағдарысы кейбір мүшелерді бөлетін саяси консультациялардың жоқтығын көрсетті. Сонымен қатар, 1956 жылы Кеңес Одағының "Спутник" спутнигін ұшыруы одақтастарды ғылыми ынтымақтастықты кеңейтуге итермеледі. Норвегия, Италия және Канаданың Сыртқы істер министрлері Солтүстік Атлантика кеңесіне ұсынған баяндама – "үш данышпан" – Солтүстік Атлантикалық одақ шеңберінде неғұрлым белсенді консультациялар мен ғылыми ынтымақтастықты ұсынды және баяндаманың қорытындылары, атап айтқанда, НАТО-ның ғылыми бағдарламасын құруға әкелді. 1960 жылдары бұл қиын, бірақ тұрақты статус-кво өзгере бастады. Кеңес премьер-Министрі Никита Хрущев пен АҚШ президенті Джон Кеннеди Кубадағы жанжалдан, сондай-ақ Американың Вьетнамға араласуы күшейген сайын, қырғи қабақ соғыстың шиеленісі қайта өршіді. Осы қолайсыз бастамаға қарамастан, онжылдықтың аяғында негізінен қорғанысқа бағытталған ұйым болған жаңа құбылыстың көрінісі болды: мәртебе-квонның құлықсыз қабылдануынан туындаған Батыс пен Шығыс блоктары арасындағы шиеленісті жеңілдету.

НАТО-ның кеңейтудің алғашқы үш кезеңі мүшелік "қырғи қабақ соғыс" кезінде болған және стратегиялық маңызды болып саналады. Олар екінші дүниежүзілік соғыстан

кейін қалыптасқан еуропалық тәртіптің шоғырлануына және оның аумақтық шекараларын анықтауға ықпал етті. Кеңейтудің бірінші кезеңі НАТО-ның Шығыс Жерорта теңізі мен Қара теңіз аймағында болуын қамтамасыз етті. Бұл сонымен қатар Грецияның Батыспен интеграцияға қатысты саясатының шарықтау шегі болды. Ол кездегі Түркия да толық демократия болған жоқ, алайда стратегиялық есептеулер басым болды. 1950 жылдардың аяғында НАТО-да Шарль Де Голльдің бастамасымен қайта құрудың қарқынды әрекеттері, соның ішінде стратегиялық тежеу күштері басталады. Альянс мүшелері арасындағы ішкі қайшылықтар біртіндеп артып келеді, олардың негізгісі АҚШ пен еуропалық державалар арасындағы жасырын бәсекелестік. Олар, ең алдымен, Еуропаның Екінші дүниежүзілік соғыстан кейін біржола қалпына келіп, өзінің саяси субъективтілігін жариялай алуымен байланысты болды [4]. НАТО-ның кеңеюінің үшінші кезеңі - Испанияның кіруі 1982 жылы - бұл елдің ресми мүшелігін білдірді, ол қазірдің өзінде әскери стратегияға қатысты альянс, оның ішінде американдық әскери күштердің болуы оның аумағындағы базалар үлкен өзгерістер енгізген жоқ. НАТО функцияларының кеңею белгілері блоктың "қырғи қабақ соғыс" аяқталғаннан кейінгі алғашқы стратегиялық тұжырымдамасында және 1991 жылы оның Кеңесінің Рим декларациясында пайда болды. Рим декларациясында, "ЕО-ның жаһандық контекстін және жаппай қырып-жоюын қаруды (ЖҚҚ) таратуды, өмірлік ресурстарды жеткізудегі үзілістерді және ЕО-ның терроризмі мен диверсияларын қоса алғанда, кеңірек сипаттағы қауіптерді ескере отырып құрылуы керек" осы жаңа бағыттағы алғашқы қадамдар альянс жеткілікті сақтықпен жасалды [5].

XXI ғасырда НАТО 1999 жылы сәуірде Вашингтонда өткен блок елдерінің көшбасшыларының кездесуінде қабылданған әлдеқайда өршіл стратегиялық тұжырымдамамен келді. Онда ұйымның мүше елдердің аумағынан тыс жерлерде әскери операцияларды жүргізу құқығы НАТО-ның халықаралық қауіпсіздікті қорғаушы ретіндегі рөлі жаңа көзқарастан туындайды, бұл іс жүзінде блоктың бастапқы мақсатын түбегейлі өзгертуді білдіреді, және шартқа қатысушы мемлекеттердің өзара көмек көрсетуі. Қарулы шабуыл болған жағдайда Еуропада немесе Солтүстік Америка мемлекеттері бірін бірі қорғау шарты.

Солтүстік Атлантикалық Келісім Ұйымының құрамында қазіргі таңда 30 мемлекет бар. Соңғы 28 жылда НАТО қатысушылардың санын екі есеге арттырды. Ұйым Ресей шекарасына жақындады. 1999 жылы Польша, Чехия және Венгрияны қабылдады, 2004 жылы бірден жеті ел, соның ішінде бүкіл балтық жағалауы. 2009 жылы Албания мен Хорватия, кейін Черногория және 2022 жылдың 5 шілдесінде Швеция мен Финляндияның НАТО-ға кіруі туралы хаттамаға қол қойылды. Осындай кеңеюмен бір уақытта блок Шығыс Еуропада зымыранға қарсы қорғаныс жүйесін орналастыра бастады. Жалпы ауданы - 24 миллион шаршы шақырым. Жалпы халық саны миллиардқа жақындап келеді. Әскерлердің жалпы саны үш миллионнан асады. Альянстың жылдық бюджеті бір жарым триллион еуродан асады. Қазіргі уақытта НАТО құрылымдарының белсенділігі "әскери" және "әскери емес" компоненттерге бөлінеді. "Әскери емес": экономика, энергетика және қоршаған орта қауіпсіздігін қамтамасыз ету, білім беру, жұмыспен қамту саласындағы ынтымақтастық. НАТО әскерлері келесі қақтығыстарға қатысты: Кувейттегі Иракқа қарсы соғыста және 1991 жылы Ирак аумағында (БҰҰ қамқорлығымен), бұрынғы Югославия аумағындағы соғыстар: Босния мен Герцеговина (1995-2004), Сербия (1999), Македония (2001-2003), Ауғанстанда (2001-), Ирак (2003-), Судандағы бітімгершілік операция кезінде (2005-). Олардың ішіндегі ең үлкені Ирактағы екі операция, Ауғанстандағы және Сербиядағы Талибан қозғалысына қарсы соғыс болды [4].

Қазіргі уақытта халықаралық қатынастар жүйесі өтпелі күйде және терең трансформация кезеңін бастан өткеруде, соңғы Ресей-Украина конфликт салдарынан әлемде жаңа өзгерістер орнауда. 74 жыл ішінде ұйым көптеген эволюциялар мен бейімделулерден өтті, НАТО-ның қолданыстағы шындыққа бейімделуі қарқын алуды жалғастыруда. Сол себептен Солтүстік Атлантикалық Келісім Ұйымы нығайтуды жалғастыруы қажет. Атап айтқанда қорғаныс мүмкіндіктерін құру; және бостандықты, демократияны, заңның үстемдігін және ортақ құндылықтарды қорғау. Барлығы бұл өз кезегінде Еуроатлантикалық аймақтағы қауіпсіздікті сақтай отыра, халықаралық аренада баланстың болуына алып келеді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Михайлин К.Н «НАТО И ФРГ В НАЧАЛЕ XXI ВЕКА»
Дереккөз: <https://core.ac.uk/download/pdf/151223378.pdf>
2. How NATO Adapts: Strategy and Organization in the Atlantic Alliance since 1950 Seth A. Johnston, 2017, 124 с
3. БУДУЩЕЕ НАТО - per Concordiam.
Дереккөз: https://perconcordiam.com/perCon_V9N3_RUS.pdf
4. История создания Организация Североатлантического договора (НАТО) – военно-политического союза. Дереккөз: https://xn--80azep.xn--p1ai/ru/history_of_nato.html
5. Эволюция стратегической доктрины НАТО
Дереккөз: <https://cyberleninka.ru/article/n/evolyutsiya-strategicheskoy-doktriny-nato>

УДК 378.1

ПРОБЛЕМЫ СИСТЕМЫ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ ТАИЛАНДА

Баяндинова Карина Аскарровна

Kuzhambetova-karina@mail.ru

Студент 4 курса, кафедры регионоведения, факультет международных отношений
Научный руководитель-Оспанова А.Н.

Таиланд является независимым королевством и что самое примечательное, эта страна всегда сохраняла свой суверенитет и никогда не была чьей-то колонией. В настоящее время правительство Таиланда ставит своей основной целью постепенный переход к демократии, который будет происходить на основе конституционной монархии. Правительство страны всегда старалось развивать свою систему высшего образования и образования в целом по опыту западных стран. Главными органами, которые осуществляют контроль над образованием страны, а также над университетами являются Министерство образования и Министерство занимающиеся делами высших учебных заведений. Стоит отметить также что в стране всегда происходили модернизация и реформирование системы высшего образования, этот процесс берет свое начало с 1868 года. Так же важно упомянуть, что в стране действуют и другие министерства, и все они связаны с системой высшего образования.

В настоящее время, мир стал постоянно меняться из-за глобализации, как известно она принесла свои положительные и отрицательные аспекты, соответственно это также